

ЯПОНСЬКА МОДЕЛЬ NETWORK-СУСПІЛЬСТВА ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ЄВРОПЕЙСЬКИМ МОДЕЛЯМ СОЦІАЛЬНОГО УСТРОЮ

Вступ

Сьогодні, коли світ з кожним днем стає все більш глобалізаційним та взаємозалежним, актуальною проблемою постає розуміння Сходу. Прагнення зрозуміти та усвідомити його світогляд, сутність його буття є природним для сучасного світу. Порівнюючи культури Сходу й Заходу, ми переконуємось, що під впливом західної культури втрачаємо дедалі більше й більше життєвих орієнтирів саме через її специфіку і тому останнім часом збільшується інтерес до Східного світу, який зберіг стародавню мудрість та філософське розуміння життя. Світ, де кожен знає своє місце в житті, де кожен знає його сенс та цінність. Світ, що заворює стійкістю гуманістичних традицій, цілісністю суспільств та гармонією міжлюдських стосунків, чого так часто бракує Заходу.

Потреба розуміти Схід виникає також у зв'язку з виходом цих країн на світову арену як потужних партнерів економічного, політичного, культурного планів. Саме це змушує Захід шукати шляхи до взаєморозуміння. Одним з таких партнерів є Японія. Країна, що відіграє велику роль у світовій економіці, політиці.

Останнім часом увагу західних соціологів та політологів привертає до себе так звана японська модель організації суспільства, центральне місце в якій відводиться поняттю «network-суспільство». Смысл цього поняття ґрунтовно коментується в книзі «Що таке японська модель» (під ред. проф. Е. Хамагуті) [6]. В цій статті ми спробуємо передати й прокоментувати основні положення даної книги в контексті змісту поняття «network-суспільство».

Розгляд японської моделі network-суспільства варто розпочати з виявлення та опису умов його формування. Розпочнемо з природних умов, як первинних причин виникнення цього суспільства. Японські острови простяглися з півночі на південь тоненьким ланцюжком, який має довжину близько 4 тис. км, і проходить через кілька кліматичних зон. Часті зміни погоди, буревії, рясні опади, потужні землетруси, тайфуни, цунамі розвинули у японців стійкість, витримку, мужність, а також почуття колективізму, обов'язку перед суспільством та інші суспільно корисні якості.

З 370 тис. км² території Японії 85 % – гірська місцевість, непридатна для проживання. Отже, на 15 % її території мешкає близько 130 млн чоловік. Згадані острівні умови та велика скупченість населення стали потужним фактором його консолідації, дбайливого й економного ставлення до природи. А особливістю, яка суттєво відрізняє японців від Західного світу, є те, що вони не намагаються підпорядкувати світ природи, що їх оточує, а, навпаки, адаптуються до її змін, наслідують її в повсякденному житті. Співіснування людини з природою це – один з провідних життєвих принципів японців. «Природа – це те, що поєднує все...» [3]. Більш того, в побуті поведінка японців, їхній настрій, одяг часто гармоніюють з порами року, тобто з природою. Нерозривність культури та природи найбільш наглядно можна помітити в мистецтві створення японських садів та будівництві міст, основний принцип яких – наслідування зразків природних ландшафтів. Співвідношення особистості та природи можемо простежити в змісті, що вкладають японці в слово *фуго* (風度), що означає одночасно і стан природи (風) і стан речей (度) (обставини, що впливають на стан людини).

Отже, звернення до природного фактора формування японця як головної складової японського суспільства можна, на нашу думку, вважати однією з найважливіших історичних передумов формування японського network-суспільства, про що піде розмова далі.

Варто зазначити, що за Е. Хамагучі [6] історія (в загальному смислі цього слова) розуміється як нашарування процесів, а не як послідовна зміна історичних епох. Це говорить про те, що японська культура є також багатшаровою. Отже, за поняттям «історичні нашарування» розуміється суспільство чи певна культура, де одночасно представлені численні нові та старі, поверхневі та глибинні шари культури, що співіснують та взаємодіють.

Найголовнішою характеристикою японського суспільства є його клановість; тому варто розпочати з витоків цього соціального явища. Як зазначає Т. Столяр у статті «Кланові коріння японського соціуму» [5], зароджується це явище ще в стародавній Японії. Кланова структура була основою існування тодішньої держави. У 40-х роках Х ст. з'являються перші самурайські сімейно-кланові загони, які з часом почали об'єднуватися під командуванням впливових самураїв – *гаймьо*. В цій структурі існувала чітка ієрархія, і можна сказати, що це був прототип владної вертикалі кланових структур сучасного японського network-суспільства. Нижньою ланкою цієї ієрархії були рядові дружинники, над якими стояла середня ланка, а ця, у свою чергу, підпорядковувалась великому князю *гаймьо*. Ці зв'язки скріплювалися відносинами васалітету та родинними зв'язками. На основі таких стосунків склалася особлива мораль *бусіго* (武士道), з кодексом взаємостосунків між сюзеренами та васалами. *Бусіго* розуміється як «шлях (道) вояка (武士)», в основі якого концепції трьох релігійно-філософських вчень Японії: сінто (神道), дзен-буддизм (禪教), конфуціянство (儒教). На ідеях сінтоїзму виховується патріотизм; дзен-буддизм – це школа мужності; конфуціянство – інститут виховання в людині шляхетності, високої моралі, вірності обов'язку тощо. А всі згадані релігійно-філософські вчення разом були й залишаються досі школою духовного самовдосконалення людини. Також тут закріплювався обов'язок васала, що означало хосі (奉仕 – «служіння (на благо суспільства)»), а обов'язком сеньйора була гоон (御恩 – «благодійність»). 恩 – «розширювати (大) межі (口) духовності (心)». В сукупності все це асоціювалося з таким поняттям, як тю (忠) (忠 – «безкомпромісне (中) серце (心)») що означає вірність обов'язку. Саме така мораль стала ідеологічним підґрунтям, на якому базувалася міць клану.

Подальший розвиток історії, який ознаменувався військовою боротьбою між самурайськими кланами, призвів до формування владної вертикалі як головного елементу й символу державності Японії раннього середньовіччя. Із встановленням правління самурайського дому Мінамото (кінець XII ст.) відбулося створення воєнної структури управління *бакухан* (幕藩) як системи підпорядкування самурайських кланів *хан* (藩) центральному уряду *бакуфу* (幕府). *Бакуфу* надавав *хану* грамоту, за якою останній сплачував податки та відбував військову повинність. Важливо, що за кланами зберігалася певна самостійність, що сприяло розвитку кланового права. Проте війни між

самурайськими кланами тривали, що вимагало від центральної влади рішучого реформування законодавчої системи, а також створення єдиної вертикалі управління суспільством.

Відтворення цієї вертикалі відбувалось через: а) військові об'єднання-сюдани (як основу воєнної організації); б) розподіл службових обов'язків за вертикаллю підпорядкування в сюданах; в) уніфікацію системи управління; г) систему нагород і покарань; д) легалізацію системи примусу. Важливим компонентом такої структури були тісні зв'язки між васалами та особою, що уособлювала владу. Така система вертикального підпорядкування *іе* (家) доповнила стару систему горизонтальних зв'язків *мура* (村) між самураями-феодалами. Отже, ця складна система *іе-мура* стає основоположним принципом формування японського суспільства, який діє й досі, але вже на рівні формування високоінформативного (network) суспільства.

З подальшим розвитком японського суспільства феодали-самураї поступово перетворюються на державних службовців і на цій основі формується бюрократична та політична системи управління. Завдяки наявності в ній такої вищезгаданої складової, як суспільна горизонталь (*мура*) концентрація влади в руках однієї особи не мала ніякої перспективи; головним принципом функціонування системи було й є прийняття до уваги думки кожного члена спільноти під час прийняття життєво важливих рішень.

Варто зазначити, що цей принцип організації японського суспільства в сучасних умовах його розвитку вимагає високого рівня інформаційного забезпечення, що ставить його (суспільство) на рівень високо інформаційного, або так званого network-суспільства, успішна діяльність якого реалізується через традиційні (історично обумовлені) органічні зв'язки між суспільною горизонталлю та владною вертикаллю управління.

Певна річ, фактори формування network-суспільства японської моделі не обмежуються вищенаведеними. Важливе місце в цьому історичному процесі посідають також культурологічні (релігійно-філософські) чинники. Тут варто зазначити, що все ж таки політичний фактор (політичні рішення верхівки) відігравав вирішальну роль в формуванні японської культури. Річ у тім, що природна ізоляція (острівне положення) Японії давало змогу правлячій еліті регулювати вплив з боку іноземної культури, особливо європейської. Цього, як відомо, не можна сказати про китайську, яка багато століть справляла великий вплив на формування світогляду японського суспільства, формування його культури, державності тощо. Найвпливовішим

китайським чинником був і залишається досі релігійно-філософський, а саме — буддистсько-даосько-конфуціянський.

В VI ст. японські правителі активно сприяли поширенню в країні китайського буддизму, пояснюючи це політичними мотивами, а незабаром з тих самих причин була введена китайська система державного управління, побудована на конфуціянських принципах. Попри закриття Японії майже на 200 років (заради «захисту її від впливу континентальних культур»), сформований під впливом Китаю культурний базис японського суспільства залишається й досі незмінним, набуваючи лише суто японських форм. Отже, те, що вважається типовим для японського суспільства, виникло під впливом синкретизму ідей сінтоїзму, конфуціянства, буддизму та даосизму, в основі якого ідея духовного і фізичного самовдосконалення людини.

Релігії та релігійно-філософські вчення, за М. Вебером, є свого роду «вектором соціальної поведінки» — найважливішим елементом характеристики суспільства. Саме до таких елементів належить японська автохтонна релігія сінто. Ця релігія являє собою мозаїку різних вірувань, культур, ритуалів, етичних норм тощо, котрими наповнене повсякденне життя кожного японця. В основі сінто лежать стародавні магічні обряди, які покликані забезпечувати добробут людей. Ритуальні дієства цих обрядів адресовані богам (камі), які уособлюються будь-яким предметом або явищем довкілля — камінням, рослинністю, тваринним світом, небесним громом — все це є втіленням камі (духів), тобто вся природа у японців є живою. Культ природи — основоположна складова сінто. Відповідно до цього, природний об'єкт персоніфікується і вважається святим або божественним, а природні явища — наслідком діяльності богів. Спілкування з цими божествами відбувається через обряди численних релігійних свят.

Варто зазначити, що така особливість сінто, як відсутність строгих канонів та догм, а також конкретних засновників та пророків зробила цю релігію толерантною до буддизму, конфуціянських та даоських морально-етичних норм. Тому ці релігійно-філософські вчення та інші елементи китайської культури активно впливали й впливають досі на формування світогляду японців.

Буддизм проник в Японію в VI ст. Правлячі кола побачили в ньому ідеологічну опору централізованої держави. Звідси тісний зв'язок японізованого буддизму з державною владою. «Буддистська церковна ієрархія являла собою для Японії готову модель феодального суспільства» [2]. Про це може свід-

чити те, що в минулому Японії церковні та адміністративні райони повністю збігалися. Буддизм вдало поєднався з місцевими віруваннями японців, не сприймався як абсолютно чужий елемент, оскільки не вимагав від них відмовлятися від національних вірувань. Як наслідок буддизм став близьким до чинного соціального порядку та традиційної системи цінностей. Спільною точкою дотику сінто та буддизму було їх однакове ставлення до предків. Відповідно до сінтоїзму, душі померлих залишаються на землі з живими, а в буддизмі, хоча вони й відходять до «чистої землі» (буддистського раю), але потім, перевтілюючись, повертаються.

В Японії утвердився буддизм махаяни, в якому однією з центральних фігур є бодхісатви, а центральною ідеєю — здатність кожної людини (адепта) досягти досконалості через наполегливе прагнення до самовдосконалення. З усіх буддистських шкіл в Японії найактивніше розвивався дзен-буддизм. Популярність цього вчення серед японців була спричинена його близькістю до японського способу світосприйняття, а саме — до розкриття суті речей, явищ природи через спостереження та досягнення медитативного стану прозріння *satori* (覺, 悟). 覺 — «бачити / розуміти (見) те, що поза свідомістю (心 - 心)». 悟 — «сприймати серцем (心) всі (五) речі (口), тобто все суще». За дзен-буддизмом, саме через стан *satori* можна досягти просвітлення та пізнання смислу шляху Будди. За махаяною, методом дзенського психотренінгу людина здатна досягти стану нірвани в реальному житті. Все це поставало серйозною аргументацією для залучення пастви до буддистських храмів і пошуку смислу буття людини.

Ця релігія також імпонувала самураям-воїнам через проповідь аскетизму, жорсткої самодисципліни, різноманіття методів психофізичного тренінгу з метою набуття психологічної та моральної готовності до подолання труднощів, самопожертви заради патрона тощо. Саме на основі положень дзен-буддизму був розроблений моральний кодекс самурайства *bucigo* (武士道 — «істинний (正) [конф.] шлях (道) [gao] шляхетної людини (士) [конф.]»). Як можна бачити з етимологій цих трьох ідеограм, в них містяться ідеї даосизму та конфуціянства. Адже буддизм був сприйнятий китайцями саме через їх даоське світосприйняття, а конфуціянські ідеї не могли не нашаруватись на це світосприйняття, оскільки вони були потрібні як засіб консолідації китайців (і, відповідно, японців) як носіїв даосько-буддистських традицій.

Співіснування китайських релігій з сінто призвело до сінто-буддистського-даоського синкретизму, що відбувся як на доктринальному рівні (основу якого становить даоське світобачення, запозичене разом із китаєзованим буддизмом), так і в сфері ритуалів та свят. Матеріальним втіленням такого синкретизму було створення по всій країні сінто-буддистських храмів та іконографії сінтоїстських богів.

Відтак одночасно з буддизмом та даосизмом в Японію прийшло таке релігійно-філософське вчення, як конфуціянство, що стало важливим фактором формування суспільства та сприяло утвердженню китайських ідей у розбудові японської державності.

Варто зазначити, що конфуціянство з сінто зближувала повага до предків і, передусім, до імператора як «сина Неба» (天子) [конф.] та як до особи, що має «небесне походження» (天皇) [сінто]. Відтак конфуціянство сприяло розбудові в Японії державності та збереженню ієрархії вертикалі управління. Отже, вкорінення конфуціянства було потрібно розвинутому феодальному суспільству. До того ж воно привнесло в японське суспільство нові форми взаємостосунків, нові релігійні ритуали та обряди, нові правила їх проведення тощо, котрі були продуктом конфуціянської етико-політичної системи. Конфуціянство добре підходило для цієї мети, оскільки спиралось на три типи взаємостосунків: стосунки правителя та підданих; батьків та дітей; чоловіка та жінки.

Як згадувалось вище, разом з буддизмом та конфуціянством японці сприйняли релігійний та філософський даосизм. Його вплив відобразився передусім на японських народних віруваннях. З ним також пов'язаний розвиток в Японії астрології, календарних систем та різного роду культових практик.

Безконфліктне сприйняття японцями конфуціянства та даосизму легко пояснюється адаптивним світосприйняттям сінтоїзму. Це є однією з головних причин того, що в Японії співіснують кілька релігій. «Сінто — коріння та стовбур, конфуціянство — листя та гілки, а буддизм — квіти та плоди» [2]. Проте сінто та буддизм існують як організовані релігії, а конфуціянство та даосизм — радше як морально-етичні вчення.

Розглянувши природні, історичні та релігійно-філософські особливості формування японського соціуму як network-суспільства, ми не можемо оминати увагою формування японської особистості, яка є головною складовою даного суспільства. Як уже згадувалось, великий вплив на формування цієї особистості справили специфічні природні умови. Можна сказати,

що японці «оприроднили» свою самість (自己), або, іншими словами, уособили природу собою (自然を自身とした) і пішли шляхом відкриття світові мистецтва, основою якого стало відчуття єдності особистого і природного. Саме тому істинне особисте для японця бачиться у безперешкодних тісних зв'язках його самості і природи. Для них поняття «Я» з'являється тоді, коли тіло пронизує первинний вид енергії, яку можна назвати життєвою силою природи і яка забезпечує людині біологічне існування та постійну, активну життєдіяльність. Така енергія, що поглинає індивіда, сприймається ним як життєві зв'язки з природою. А такі зв'язки самі по собі не можна спостерігати відсторонено, оскільки вони постають взаємодією між людьми, передусім, як між біологічними істотами. Отже, поняття «інший» в актуалізації стосунків і визначенні особистого асоціюється з життєвою енергією природи. Таким чином індивідуалізація особистості може реалізуватися лише через стосунки з іншими людьми в межах певного соціуму. З цього випливають такі важливі риси японської особистості, як любов та пошанування природи, необхідність існування «іншого» (не «Я») для існування «Я» як особистості. Саме таке ставлення до спілкування з іншими індивідами сприяє створенню консолідованого, колективного суспільства, де індивід / особистість може реалізувати себе лише в групі, до якої він належить. Саме за колективізм, «групівчину» та відсутність індивіда-особистості (в західному розумінні), японський світ піддається постійній критиці з боку західного світу.

Великий вплив на світогляд, духовність, культуру японців справив буддизм. Він наділив японську особистість такими якостями, як стійкість, воля, витримка, самопожертва в ім'я колективу. Буддистські принципи, які прижились у свідомості японців, дають нам можливість наблизитись до розуміння японської філософії, літератури, мистецтва, інших аспектів культури, де найбільш яскраво проявляється душа народу.

Конфуціянство також відіграє важливу роль у формуванні як японського суспільства в цілому, так японської особистості зокрема. Відомо, що воно принесло в японське суспільство основи морально-етичних норм, які уособлюються такими чеснотами, як «гуманність», «обов'язок», «повага до старших», «шанування предків», «щирість» тощо. За конфуціянством стоять ще й такі суспільно й життєво важливі речі, як повага до держави та влади, ієрархічна та корпоративна свідомість тощо, пов'язані з груповою поведінкою.

Характер японської особистості, сформованої на вищезгаданих засадах, краще за все проявлявся на самурайській ментальності, самурайських формах організації суспільства. Хоча самурайство як суспільна система феодальної доби зникло, але багато його принципів залишилось в сучасній системі управління суспільством. Самурайство — це одне з джерел породження особистості японського типу як головної складової японського суспільства так і, відповідно, японської державності. Сучасна структура цього суспільства базується на двох організаційних принципах — *іе* (家) та *мура* (村). Структура *іе* — це владна вертикаль управління, що побудована за принципом сімейної ієрархії: батько — старший син — наступний син ... наймолодший син. В державі, відповідно, імператор — чиновники від вищого до нижчого рангів. Структура *мура* — це так звана суспільна горизонталь організації сучасного японського суспільства, побудована за традиційним принципом взаємостосунків, притаманних сусідам-членам давньояпонської сільської общини. В сучасному японському суспільстві — це всебічні (традиційні) в тому числі й організаційні взаємини між організаціями, установами, підприємствами тощо. Тут для європейського дослідника цікавими можуть бути і форма організації *іе* та *мура*, і їхні функції, і їхня взаємодія, що уособлює так звану японську модель управління суспільством, яке в цьому контексті набуває ознак *network*-суспільства.

Таким чином, у межах традиційної соціальної системи Японії важливе місце займає система *network* як складний суб'єкт та *network* як система суспільного типу. Ця система організації суспільства, за Е. Хамагуті, має тришарову структуру: 1) базовий шар, який складається з носіїв культури — так званих контекстуалів (індивіди, що живуть і діють у «контексті» *іе-мура* суспільної системи); 2) серединний шар, що формується під впливом традиційних ідей суспільства типу *іе* (організації типу *іе* мають чітко визначені функціональні рівні управління, до кола яких входить піклування про задоволення життєвих потреб кожного члена виробничого колективу) як структурної одиниці японського суспільства середньовічної та постсередньовічної доби; 3) поверхневий шар, який базується на принципах стосунків типу *мура* для (в межах) великої кількості соціальних прошарків офіційної та квазіофіційної репрезентації. Цей тип суспільства, за Е. Хамагуті, називається «*network* суспільство типу *мура*».

Варто зазначити, що network-суспільство типу *мура* складається з груп, які є досить незалежними й замкнутими, зі своїми правилами взаємостосунків; члени кожної групи об'єднані спільною метою. Звичайно, такий стан речей породжує групову свідомість. Саме тому члени групи орієнтуються не на індивідуальні досягнення, а на заслуги, які були здобуті завдяки індивідуальному вкладу в досягнення цілей групи. Іншим наслідком такої системи є те, що значна частина населення досягає високого рівня компетентності в своїй роботі. До того ж японці традиційно багато уваги приділяють дрібницям, що робить їх продукти виробництва високоякісними. Можливо цьому також сприяє те, що в структурі організації суспільства основна відповідальність за виробництво лежить на нижній ланці управління.

На думку дослідника І. Нонака, для Японії властива форма виробництва моделі «*регбі*», якій властиві повтори, дублювання тощо. А на виробництві це часткове повернення до попередніх етапів розробки технологій — маркетингу, виробничим технологіям тощо, які є атрибутами також наступних етапів розробки. Врешті-решт це відкриває доступ усім членам виробничого колективу до закритої (технологічної) інформації, що сприяє охопленню єдиною концепцією всього процесу розробки нових технологій [6]. Такий спосіб виробництва є зразком ефективного впровадження спільних ідей завдяки інтенсивному обмінові інформацією на підприємстві, що також сприяє розбудові високоінформаційного суспільства.

В японському суспільстві останнім часом спостерігається (переважно серед чоловіків молодого віку) форма поведінки *амае і й* — «слабкість», «кокетство», «розбещеність» тощо), котра трактується як бажання молодшого/слабшого залежати від старшого/сильного. Певна річ, ця форма поведінки актуалізується в межах однієї групи.

Для стосунків поза групою характерним є принцип *нареаі* (馴 合 — «взаємозв'язки (合) за (попереднім) зговором/домовленістю (馴)»). Міжособистісні стосунки відбуваються, як правило, на вертикальних зв'язках. Отже, такі своєрідні стосунки в групах та за їх межами є основним механізмом розбудови network-суспільства типу *мура* як суцільнотканого полотна, в якому не залишається місця новоприбулим.

При вертикальній структурі network-суспільства роль лідера є досить значною. Характерно, що японський тип лідерства — це не сильна, вольова особистість, а радше людина, яка володіє

високими моральними якостями, здатна впливати особистим прикладом на інших, створити навколо атмосферу взаєморозуміння, об'єднати людей для досягнення поставлених цілей.

Службові посади на японській владній вертикалі оцінюються не через посадовців, що їх обіймають, а користю для спільноти. Саме тому посадовець має відповідати посаді, що є безумовною вимогою до кандидатів з боку всіх членів виробничого колективу, товариства, групи тощо. Цей принцип суворої відповідальності перед громадою стосовно виконання посадових обов'язків є гарантом ефективної взаємодії в групі згори донизу.

Всі наведені принципи організації японського суспільства сформувались і діють в умовах і під впливом чотирьох релігійно-філософських вчень. Носієм цих принципів є особистість, для якої її конституційна належність більш важлива, ніж соціальне походження. А такі чесноти японської особистості, як висока духовність, працелюбність, любов до природи, почуття національної та власної гідності, готовність до самопожертви, високий рівень дисципліни, повага до старших, почуття обов'язку перед іншими тощо ставлять її, на нашу думку, поза конкуренцією у порівнянні з особистістю європейського типу.

Після короткого розгляду складових елементів моделі організації японського network-суспільства, було б доцільним порівняти її з європейською моделлю організації суспільства та виділити основні відмінності, що існують між ними.

По-перше, варто зазначити, що євро-американська модель відрізняється від японської примусово-силовими методами управління, оскільки в останній діє система колективного прийняття рішень, а лідер виступає не лише як координатор розподілу службових обов'язків, а й як той, хто делегує підлеглим права на участь у прийнятті рішень.

По-друге, суттєва відмінність існує у ставленні до природи. Японці оприроднюють свою самість; природа для них є джерелом життя, тоді як на Заході природничі науки подають природу лише як об'єктивний матеріалізований світ, там природа – предмет наукових досліджень. Оскільки у свідомості західної людини панує раціоналізм, то вона оперує об'єктами довкілля в своїх інтересах, організує свою діяльність через пошук певних закономірностей, а до міжособистих стосунків ставиться як до речей, що мають конкретні форми. Якщо для східної людини «інший» є необхідною умовою існування, то для західної людини стосунки з «іншим» розглядаються більш поверхово і використовуються у власних інтересах.

По-третє, західноєвропейський індивідуалізм є повною протилежністю принципам японського колективізму. У західному розумінні японського колективізму, він не залишає місця ані для індивіда як особистості, ані для самостійного прийняття рішень, бо все підпорядковується традиційному принципу солідарності. Але не варто дивитись на японський колективізм крізь призму минулих цінностей, краще спробувати зрозуміти зміст вислову, що належить Е. Хамагуті: «японський колективізм слід розуміти як спільну діяльність» [6]. Це означає, що члени суспільства об'єднуються для досягнення спільних цілей, «спільне життя заради спільного блага» [6].

По-четверте, існує суттєва відмінність у формах організації виробництва та механізмах прийняття рішень. Для Америки є характерним «релейний», послідовний спосіб виробництва, з його чіткою спеціалізацією, що обмежує виробничі стосунки та взаємний обмін закритою інформацією. Вищезгаданий японський спосіб організації виробництва «регбі» відкриває доступ усім членам виробничого колективу до закритої (технологічної) інформації. Інформація швидко поширюється і, відповідно, розширюється коло суб'єктів прийняття рішення. Отже, можна говорити про високоінформаційне й самодостатнє японське суспільство.

Висновок

Усе вищезазначене можна, на нашу думку, вважати безперечними перевагами японської моделі суспільства-network над західними моделями суспільного устрою. Це можна бачити на таких контрастних речах, як самотність західного індивіда в оточенні собі подібних, пересичення інформацією, відсутність стабільних та чітких життєвих орієнтирів, взаєморозуміння, відчуття недовіри до самого суспільства, незгуртованого, нестабільного та непередбачуваного. Ці та їм подібні вади не притаманні японському суспільству. Тому саме японська модель могла би бути зразковою, якщо порушувати питання пошуку рецептів для лікування соціально хворих суспільств, що живуть і діють, наприклад, за євро-американською моделлю.

Література

1. Аллатов В. М., Денисов Ю. Д., Еремін В. Н. Япония: мифы и реальность. — М.: Восточная литература РАН, 1999.

2. Арутюнов С. А. Япония: культура и общество в эпоху научно-технической революции. — М.: Наука, 1985.
3. Молодякова Э. В., Маркарян С. Б. Японское общество: книга перемен (полтора века эволюции). — М.: Институт востоковедения РАН, 1996.
4. Резаненко В. Ф. Сінто в контексті китайсько-японської релігійно-філософської традиції (до проблеми синкретизму), 2005.
5. Столяр Т. Кланові коріння японського соціуму // Східний світ. — 2002. — № 2.
6. Що таке японська модель / Резаненко В. Ф., Коваленко О. О. та ін.; за ред. Резаненка В. Ф. — К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2003.
7. Япония: общество и культура: Реферативный сборник / А. И. Фурсов (отв. ред.). — М.: ИНИОН РАН, 1999.